

International Inner Wheel

Rapport av Gerda Beck – IIW FN Representant i Wien, maj 2025

Förmyndarskapsrisker: hur man förebygger missbruk

Paneldiskussion vid kommissionen för brottsförebyggande och straffrätt (CCPCJ – Commission on Crime Prevention and Criminal Justice), organiserad på uppdrag av NGO-kommittén för åldrande, Förenta Nationerna i Wien

Introduktion och översikt:

Förmyndarskap för äldre är en lag som hjälper till att ta hand om personer som inte klarar av att sköta sina egna saker, som pengar eller viktiga beslut.

Det syftar till att säkerställa att utsatta äldre får det stöd och det skydd de behöver, särskilt när det gäller att fatta beslut om ekonomi och hälsa.

Men även det bästa förmyndarskapssystemet är inte utan risker. I många fall brister lagstiftningen i att tillräckligt skydda äldre personers grundläggande rättigheter. Om domstolar, läkare eller förmyndare agerar på ett oetiskt sätt kan äldre personer bli missförstådda eller felaktigt företrädde. Det kan göra att de förlorar kontrollen över sina pengar, viktiga beslut och till och med sin självständighet.

Diskussionen handlade om hur äldre personer kan skyddas från riskerna med att förmyndarskapet missbrukas. För att lyckas krävs både lagliga skydd, etiska arbetsätt och stöd från samhället.

Vem är förmyndare?

Många förmyndare är familjemedlemmar. Andra kan vara vänner som ställer upp, utbildade volontärer eller yrkespersoner såsom advokater eller professionella förmyndare. Förmyndare kan även vara företag eller offentliga organ – såsom banker eller finansiella institutioner, ideella eller privata företag eller statliga och kommunala program som utser förmyndare åt personer som behöver hjälp.

Vem omfattas av ett förmyndarskap?

Domstolar utser förmyndare till äldre personer som helt eller delvis har förlorat sin beslutsförmåga på grund av demens eller annan kognitiv nedsättning, yngre individer med intellektuella funktionsnedsättningar, personer med psykisk sjukdom, hjärnskada eller missbruksproblematik – ofta med en kombination av dessa tillstånd.

Vilka typer av beslut fattar en förmyndare?

Domstolar ger förmyndare ansvaret att fatta specifika beslut. En domstol kan utse en **"personlig förmyndare"** till att fatta beslut om vård och personliga angelägenheter, och/eller en **"egendomsförmyndare"** för att hantera ekonomiska beslut. Ofta utförs båda dessa roller av samma person eller organisation.

En domstol kan också utse en **"begränsad förmyndare"** vilket innebär att förmyndaren bara får ansvar för vissa typer av beslut. Alternativt kan en **"fullständig förmyndare"** utses, vilket innebär att alla besluts och rättigheter överförs till förmyndaren – förutom de rättigheter som individen behåller enligt gällande lagstiftning.

Varför betraktas förmyndarskap som en "sista utväg"?

Även om förmyndarskap syftar till att skydda personer i riskzonen, innebär det samtidigt att den äldre fråntas flera grundläggande rättigheter, såsom:

- Rätten att ingå avtal
- Rätten att gifta sig
- Rätten att hantera sina tillgångar
- Rätten att fatta beslut om sin vård och sitt boende

Detta medför ett kraftigt ingrepp i individens rätt att fatta egna beslut och göra personliga val.

Hur relaterar förmyndarskap till äldre-misshandel?

Förmyndarskap kan både skydda mot, och i vissa fall vara en källa till, äldre-misshandel. Det kan innebära att en misstänkt förövare tas bort, att den boende får en tryggare miljö, att stöd ordnas vid vanvård eller när någon försummar sig själv, och att skydd ges mot att bli utnyttjad ekonomiskt.

Slutsats:

Förmyndarskap är ett kraftfullt juridiskt verktyg som syftar till att skydda individer som inte själva kan sköta sina angelägenheter. Men utan tillräcklig tillsyn och ansvarsskyldighet kan det i stället bli ett medel för missbruk och utnyttjande.

Konsekvenserna av ett sådant missbruk är inte bara ekonomiska utan djupt personliga – ofta innebär det att individen förlorar sin värdighet, självständighet och trygghet.

För att stoppa missbruk behövs ett väl avvägt system med:

- Strikt tillsyn
- Tydliga rättsliga riktlinjer
- Regelbunden ekonomisk granskning

Domstolar, familjer och samhällsorganisationer behöver jobba tillsammans för att se till att förmyndare gör det som är bäst för personen.

Genom att införa regelbundna revisioner, obligatorisk utbildning för förmyndare och lättillgängliga sätt att anmäla missförhållanden kan man skapa ett skyddsnät som värnar om både rättigheter och behov hos sårbara individer.

Att förebygga missbruk inom förmyndarskap är inte bara en fråga om lagar, utan också en moralisk skyldighet. Genom att förbättra skydden och stärka kontrollen kan samhället ta bättre hand om värdigheten och rättigheterna för dem som behöver skydd mest.